

Foto: Tom van Limpt

SCHRIJVEN VOOR EEN ECHT PUBLIEK

Het opiniestuk als authentieke schrijftaak

Veel leerlingen ervaren schrijfopdrachten als betekenisloos. Schrijven voor een echt publiek zou hun betrokkenheid bij het schrijfproces kunnen vergroten. Daarom schreven vwo 5-leerlingen op het Grotiuscollege in Heerlen een opiniestuk dat daadwerkelijk werd aangeboden aan landelijke dagbladen. Kan zo'n authentieke schrijftaak bijdragen aan de schrijfmotivatie van bovenbouwleerlingen?

Jeff van der Linden

Discussies over schrijfproblematiek in het onderwijs en het betekenisverlies van schrijven door ChatGPT vinden steeds vaker hun weg naar de media. Toch begint het probleem volgens mij niet bij generatieve AI. Schrijfvaardigheid en de betrokkenheid van leerlingen staan namelijk onder druk door ons eigen handelen, en niet door taalmodellen. Wat in het klaslokaal gebeurt, bepalen we immers zelf.

Hoe ernstig de situatie is, bleek opnieuw uit een onderzoek dat verscheen in november 2025: slechts 17 procent van de tweedeklassers in het voortgezet onderwijs beschikt over het schrijfvaardigheidsniveau van eind basisschool (Inspectie van het Onderwijs, 2025). Dat probleem is overigens niet ontstaan met de komst van kunstmatige intelligentie: schrijfvaardigheid is al jaren een ondergeschoven kindje. Het kost simpelweg te veel tijd en die tijd is schaars in het voortgezet onderwijs.

Betekenisvol schrijfonderwijs

Middelbare scholieren gaan gedurende een schooljaar onvoldoende aan de slag met betekenisvolle schrijftaken. Als gevolg zien ze vaak het nut van opdrachten niet in, wat ten koste zou kunnen gaan van hun betrokkenheid bij het schrijfproces. In het toelichtingsdocument voor de vernieuwde conceptexamenprogramma's Nederlands wordt dan ook niet voor niets benoemd dat 'de toetsing erg eenzijdig en beperkt' is in de hedendaagse opzet, wat vervolgens ook weer terug te zien is in de onderwijspraktijk (Herder et al., 2025, p. 12).

Het uitblijven van uitdagende schrijftaken én het links laten liggen van de expressieve en communicatieve functie van schrijven staan echter haaks op de opbrengsten die het schrijven voor middelbare scholieren zou moeten opleveren: (1) origineel en doordacht verwoorden van eigen ideeën, (2) mondig worden en (3) intellectueel en kritisch verbinden met de wereld (Hamel & Stronks, 2021). Met een grotere nadruk op creativiteit en het verwoorden van ideeën, gedachten, ervaringen, gevoelens en fantasieën, lijken de conceptexamenprogramma's gelukkig meer ruimte te bieden 'voor de emotief-expressieve functie van taal' en 'de ontwikkeling van (een persoonlijke) schrijfstijl' (Herder et al., 2025, p. 26).

Onderzoek heeft inmiddels uitgewezen dat het schrijfonderwijs baat heeft bij het aanbieden van functionele en authentieke schrijftaken waarbij de leerlingteksten daadwerkelijk worden gelezen door het beoogde publiek (Herder & Jansen, 2022). Binnen die opdrachten moeten leerlingen keuzevrijheid ervaren, een (kritische) verbinding met de wereld leggen en op een creatieve en originele manier te werk kunnen gaan (Stronks & Hamel, 2023; Ten Peze & Van Weijen, 2024). Deze factoren zouden moeten leiden tot meer motivatie voor schrijfopdrachten en vandaaruit mogelijk tot betere schrijfresultaten.

Een authentieke schrijftaak

Op mijn nieuwe school, het Grotiuscollege in Heerlen, besloot ik daarom het traditionele betoog uit het onderwijsprogramma van vwo 5 te schrappen en in te ruilen voor een authentiekere opdracht (zie kader 1). Gedurende een periode van zes lesweken schreven de leerlingen stap voor stap een opiniestuk dat daadwerkelijk werd aangeboden bij landelijke dagbladen. Door leerlingen een concretere schrijfervaring te bieden met een duidelijk doel, de kans om voor een echt publiek te schrijven én meer ruimte voor keuzevrijheid, creativiteit en per-

Gedurende de komende periode schrijf je een overtuigend opiniestuk, dat je vervolgens zelf ter publicatie aanbiedt bij een van de volgende dagbladen: *Financieel Dagblad*, NRC, *Het Parool*, *Trouw* of *de Volkskrant*. Jouw tekst zal dus in ieder geval gelezen worden door de opinieredactie van een landelijke krant, en misschien nog wel door een veel groter publiek. Je schrijft dus niet alleen voor een docent of voor een cijfer, maar voor echte lezers. Het doel van deze opdracht is om jouw stem te laten horen over een onderwerp dat jij belangrijk vindt.

Onderwerp
Je kiest zelf een actueel maatschappelijk onderwerp of een onderwerp dat aansluit bij jouw eigen leefwereld en expertise: een docent Nederlands die schrijft over het belang van kernenergie heeft maar weinig relevantie. Het is in ieder geval belangrijk dat je betrokken bent bij het onderwerp en er een duidelijke mening over hebt.

Inhoud
Een opiniestuk is een journalistieke tekst waarin je jouw mening geeft en probeert de lezer aan het denken te zetten of te overtuigen. Je onderbouwt jouw standpunt met argumenten, voorbeelden en eventueel gezaghebbende bronnen. Tegelijkertijd is er veel ruimte voor een eigen schrijfstijl, creativiteit en originaliteit.
Het opiniestuk bevat in ieder geval: een inleiding met een scherpe stelling; een middenstuk, waarin jouw mening wordt onderbouwd; een slot, waarin de oplossing voor het door jou genoemde probleem wordt aangedragen.

Vorm
De lengte van jouw opiniestuk is in ieder geval tussen de 600 en 800 woorden, maar ieder dagblad stelt zijn eigen eisen aan opiniestukken die kans maken op publicatie. Het is dus zaak dat je zelf controleert of jouw tekst voldoet aan de eisen die de krant van jouw keuze stelt.

Eigenheid, originaliteit en creativiteit
Jouw artikel maakt pas kans op publicatie als het interessant genoeg is om te lezen, en moet daarom een hoge mate van eigenheid en originaliteit bevatten. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de stelling, de onderbouwing of de oplossing. Daarnaast moet jouw expertise ten aanzien van het gekozen onderwerp duidelijk zijn. Tot slot wordt het artikel pas écht lezenswaardig als je weet te prikkelen met aansprekend taalgebruik.

Kader 1. Opdrachtbeschrijving schrijfvaardigheid vwo 5

Om de invloed van chatbots te minimaliseren,
schreven de leerlingen hun werk met pen en papier.
Geen laptop of tablet, geen generatieve AI,
geen hulp van thuis

soonlijke inbreng, zou deze schrijftaak een positieve invloed kunnen hebben op hun betrokkenheid.

Zo biedt het schrijven van een opiniestuk de ruimte om risico's te nemen en origineel te werk te gaan. Vergeleken met het traditionele betoog kent een opiniestuk namelijk niet echt een vaste structuur. Leerlingen hoeven bijvoorbeeld niet per se twee of drie argumenten vóór hun standpunt en een tegenargument inclusief een weerlegging op te nemen in hun stuk. Zolang het artikel een inleiding, middenstuk en slot bevat, kunnen leerlingen redelijk vrij schrijven. Sterker nog, eigenheid en originaliteit zijn in principe een vereiste voor opiniërende artikelen. Daarom krijgt in de beoordeling niet alleen de inhoud van de verschillende tekstonderdelen aandacht, maar juist ook de mate van eigenheid, originaliteit en creativiteit. Deze aspecten wegen bovendien relatief zwaar mee in het eindoordeel.

Verder zorgt de opdracht op verschillende manieren voor verbinding met de echte wereld. Leerlingen moeten bijvoorbeeld zelf contact opnemen met de verschillende opinieredacties over een mogelijke publicatie van hun artikel. Ze schrijven hun tekst dus voor een echt publiek, aangezien de redacteuren van de verschillende dagbladen de opiniestukken daadwerkelijk zullen lezen. Als een werk ook nog wordt gepubliceerd, dan levert de betreffende leerling een reële bijdrage aan het maatschappelijke debat, waardoor sprake is van een betekenisvolle opdracht met een duidelijk en geloofwaardig schrijfdoel.

De lessenreeks

De eerste lesuren bestonden uit een kennismaking met het genre, het bedenken van een onderwerp en het vinden van geschikt bronnenmateriaal. Verschillende krantenredacties die ik vooraf over de opdracht benaderde, adviseerden overigens om aan te sluiten bij actuele maatschappelijke thema's óf leerlingen te laten schrijven over een onderwerp dat dicht bij henzelf staat en waar ze dus zelf expert van zijn. Leerlingen kozen vandaaruit bijvoorbeeld voor onderwerpen als overstappen naar een hoger onderwijsniveau, de teloorgang van de muziekscene in Limburg, volle klassen en het gebrek aan aandacht voor kunst op school.

In de daaropvolgende lesweken stonden telkens verschillende onderdelen van de tekst centraal: een sterke inleiding, de inhoud van het middenstuk, de opbouw van een heldere alinea en een krachtig slot. Daarnaast werd aandacht besteed aan helder en beknopt formuleren en aan aantrekkelijk schrijven. Aanvullend lazen de leerlingen vrijwel iedere les voorbeeldartikelen en was er tijd ingeruimd om te schrijven.

Na ieder onderdeel werd een aparte feedbackles georganiseerd. Enerzijds verzorgde ik klassikale feedback aan de hand van sterke en minder sterke voorbeelden uit gelezen leerlingteksten, en anderzijds vond er *peer*feedback plaats in de vorm van een zogenoemde feedbackcarrousel: leerlingen wisselden in verschillende rondes hun teksten uit en gaven elkaar feedback op onder meer inhoud, taalgebruik, structuur en originaliteit.

Om de invloed van chatbots te minimaliseren, schreven de leerlingen hun werk met pen en papier. Geen laptop of tablet, geen generatieve AI, geen hulp van thuis. Schrijven gebeurde uitsluitend in de klas. Aan het eind van ieder lesuur werden de teksten ingenomen en het volgende lesuur weer uitgedeeld. Pas aan het einde van de lessenreeks kregen de leerlingen de mogelijkheid om op een schoollaptop hun definitieve versie uit te werken.

In de laatste les besprak ik welke informatie in de begeleidende e-mail richting de betreffende krantenredacties moest worden opgenomen en verstuurden de leerlingen hun opiniestukken. Ze kozen zelf bij welk dagblad zij hun artikel zouden aanbieden: *Financieel Dagblad*,

Het schrijfonderwijs heeft baat bij het aanbieden van functionele en authentieke schrijftaken waarbij de leerlingteksten daadwerkelijk worden gelezen door het beoogde publiek

NRC, *Het Parool*, *Trouw* of *de Volkskrant*. Wanneer een opiniestuk werd gepubliceerd, werd dit beloond met een 10.

Ervaringen

Om zicht te krijgen op motiverende factoren van de schrijfopdracht, vulden alle leerlingen na afloop een vragenlijst in en werd bij een selectie nog een interview afgenomen. Hierin werd duidelijk dat keuzevrijheid de meest motiverende factor was bij schrijfopdrachten. Vrije keuze leidt in de meeste gevallen namelijk tot een onderwerp dat ze interessant vinden en waar ze enthousiast over zijn, waardoor het schrijven leuker wordt: 'Ik heb me nu verdiept in het onderwerp dat ikzelf interessant vind. Daardoor vond ik het ook wel leuker om te schrijven en onderzoek daarnaar te doen.' Een leerling gaf zelfs aan dat een gebrek aan keuzevrijheid zou kunnen leiden tot demotivatie: 'Als ik schrijf over iets wat mij niet interesseert, heb ik geen motivatie eraan te werken, om een goed artikel neer te zetten. Als het iets is zoals kunst, dat vind ik hartstikke leuk, daar ben ik altijd mee bezig.'

De verbinding met de actualiteit leverde echter gemengde reacties op. Hoewel sommige leerlingen het zinvol vonden om over een actueel onderwerp te schrijven, vormde het voor een deel juist een belemmering. Doordat het onderwerp van het opiniestuk actueel moest zijn, voelden zij zich beperkt in hun keuzevrijheid. Verder waren de leerlingen voornamelijk positief over de ruimte voor creativiteit en originaliteit. De meerderheid benoemde dat het vooral bijdroeg aan de eigenheid van het opiniestuk, wat het schrijven zelf ook weer leuker maakte: 'Uiteindelijk is het jouw artikel en jij mag zelf beslissen hoe dat er uiteindelijk uitziet, welke opbouw het heeft, wat jij erin schrijft. Dat vind ik belangrijk omdat het dan persoonlijker is. Het komt dan echt van mij.'

Het vooruitzicht dat hun werk door een krantenredactie gelezen zou worden, zorgde bij een aantal leerlingen voor negatieve spanning. Deze onzekerheid kwam voornamelijk voort uit de angst om fouten te maken: 'Dan gaan andere mensen dat lezen en die zien misschien fouten erin of zo. Ja, dat vind ik echt heel eng... Echt eng gewoon.' Tegelijkertijd zorgde dat besef er juist voor dat leerlingen nauwkeuriger gingen werken, wat het spellinggeweten leek te vergroten. Een leerling gaf bijvoorbeeld aan voortdurend rekening te houden met haar publiek: 'Ik heb de hele tijd geschreven met de gedachte, oké iemand van de redactie gaat dit lezen.' De invloed van een echt lezerspubliek in deze opdracht was dus positief ten aanzien van correct taalgebruik, maar leek bij verschillende leerlingen ten koste te gaan van het schrijfplezier.

Het meest opvallend is misschien wel dat de mogelijkheid op publicatie de minst motiverende factor was bij de schrijfopdracht. Angst en onzekerheid werden wederom genoemd, niet alleen voor fouten, maar ook voor mogelijke kritiek en reacties: 'Ja, ik weet niet, gewoon bepaalde dingen dat ik denk van: ik schrijf dit maar niet op. Want mocht het geplaatst worden, dan sta ik daar met mijn naam eronder.' Toch waren er ook leerlingen die het belangrijk vonden om gehoord te worden en een bijdrage te leveren aan het maatschappelijk debat: 'Ik wil iets veranderen. Ik wil bijdragen, dat mijn stem gehoord wordt en dat mensen die hetzelfde probleem hebben als ik ook gehoord kunnen worden.' Voor individuele gevallen was een mogelijke publicatie zelfs de meest motiverende factor.

> Mijn inzet en motivatie bleven onopgemerkt, totdat ik overstapte naar een school die mijn potentie wél zag. Voor mij en veel andere leerlingen functioneert het systeem eerder als blokkade dan als brug naar succes. Dat moet anders. Toen ik een overstap naar een hoger niveau wilde maken, stuitte dit op een wirwar van regels en bureaucratie. En de school twijfelde: zou ik het wel aankunnen? Het leek alsof ze bang waren om een gok te wagen.

Kader 2. Fragment uit leerlingtekst gepubliceerd in *Trouw*

Aanbevelingen

In navolging van vele studies laat deze schrijfopdracht bovenal zien dat leerlingen behoefte hebben aan autonomie. Die vrijheid om keuzes te maken blijkt ook bij schrijftaken belangrijk te zijn voor de motivatie van leerlingen. Een concrete aanbeveling is dus dat leraren er in de eerste plaats op toe zouden moeten zien dat leerlingen voldoende keuzevrijheid ervaren bij de schrijfopdrachten die zij ontwikkelen. Hierbij gaat het niet alleen om een vrije onderwerpskeuze, maar ook om de mate waarin leerlingen creatief en origineel te werk kunnen gaan, zodat ze hun eigen stempel op het werk kunnen drukken. Het is dan ook aan te raden om eigenheid, originaliteit en creativiteit een expliciete plek te geven in de opdracht én de beoordeling.

Verder is duidelijk geworden dat er geen vaste formule is die iedere leerling bedient. Beweringen als 'een ingezonden brief die echt wordt opgestuurd motiveert meer dan een "kunstmatige" opdracht waar alleen de docent naar kijkt' (Bootsma et al., 2013, p. 26), verdienen dan ook zeker enige nuance. Voor elk individu gelden immers andere voorkeuren, of zijn er andere triggers die motivatie oproepen.

De geconstateerde onzekerheid is wat mij betreft een signaal waar leraren iets mee moeten. Zouden leerlingen in leerjaar 5 van de middelbare school wel zo angstig moeten zijn om hun stem te laten horen of een dergelijke spanning moeten voelen voor relatief onbelangrijke zaken als mogelijke spellingfouten? In overeenstemming met de bevindingen van Hamel en Stronks (2021) is het daarom aan te bevelen dat leraren in ieder geval meer belang hechten aan de expressieve functie van schrijven, waarbij het verwoorden van eigen ideeën en het kritisch verbinden met de wereld centraal staan. Daarnaast zou het zonde zijn om de kans op het vergroten van het spellinggeweten door de aanwezigheid van een echt lezerspubliek te laten liggen.

Natuurlijk kan het ook een rol spelen dat een krantenredactie intimiderender is dan bijvoorbeeld een medeleerling. Hetzelfde geldt voor een mogelijke publicatie: niet iedereen wil zijn mening met naam en toenaam openbaren aan de rest van de wereld. Maar ook hier zijn gradaties in te onderscheiden. Zo is een landelijk dagblad van een ander kaliber dan bijvoorbeeld de schoolkrant, ook qua bereik. Het is daarom aan te bevelen om dergelijke opdrachten eerder en vaker op een veilige en laagdrempelige manier in het onderwijsprogramma op te nemen. Leerlingen kunnen zo geleidelijk meer vertrouwd raken met schrijven voor een echt publiek en daar ook zelfverzekerder in worden.

Meer dan alleen een cijfer

Tot slot heeft deze opdracht laten zien dat een betekenisvolle schrijftaak met een duidelijk doel niet alleen extra kan motiveren, maar leerlingen ook een unieke ervaring kan bieden. Een publicatie in een krant of waardering van mensen uit 'de echte wereld' is meer waard dan alleen een hoog cijfer op hun cijferlijst. Het kan een zaadje planten bij scholieren om buiten de schoolmuren verder te gaan met schrijven. Zo werd het opiniestuk van één leerling gepubliceerd in *Trouw* (zie kader 2), waarop hij trots vertelde dat een professor van de Universiteit Groningen hem via e-mail had gecomplimenteerd met zijn artikel, én dat hij in de toekomst graag vaker opiniërende artikelen wil schrijven. Docenten Nederlands zouden dan ook elke kans moeten aangrijpen om hun leerlingen te inspireren en ze kennis te laten maken met de wereld van het schrijven buiten het klaslokaal.

Literatuur

Bootsma, G., Kroon, H., Pronk, M., & Vos, B. de. (2013). *Schrijven van 1F naar 4F: De doorlopende leerlijn schrijven havo/vwo*. APS.

Hamel, M., & Stronks, E. (2021). Schrijfakademie.nl: onderzoekend schrijfonderwijs voor middelbare scholieren. In A. Mottart & S. Vanhooren (Red.), *35ste HSN-Conferentie* (p. 362–366). Skribis.

Herder, A., & Jansen, I. (2022). *Schrijfvaardigheid onderbouw vo: Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek in 2024*. SLO.

Herder, A., Pleumeekers, J., & Schaik, N. van. (2025). *Toelichtingsdocument: Conceptexamenprogramma Nederlandse taal en literatuur voor vmbo, havo en vwo (Versie 2)*. SLO.

Inspectie van het Onderwijs. (2025). *Peil.Schrijfvaardigheid: Einde leerjaar 2 voortgezet onderwijs 2023–2024*.

Peze, A. ten, & Weijen, D. van. (2024). Gewoon doen! Creatief denken en schrijven in het nieuwe curriculum Nederlands. In M. van Guchte, D. van Weijen, & J. Graus (Red.), *Begrijpen en begrepen worden: Vakvernieuwing bij de schooltalen* (p. 4–7). Vereniging van Leraren in Levende Talen.

Stronks, E., & Hamel, M. (2023). Een nieuw ontwerp voor het schrijfonderwijs in het schoolvak Nederlands. *Nederlandse Letterkunde, 28*(1), 57–90.